

Nie je pravda, že vedomosti sú pre deti v 21. storočí zbytočné, hovorí učiteľ. Jeho žiaci recitujú násobilku

DENISA GDOVINOVÁ

Pavel Bobek. Zdroj – Global Teacher Prize Czech Republic

„Nedokážeme deti zabávať nonstop. Môžeme sa snažiť, aby deťom išlo učenie ľahšie, ale nie je všetko vždy zábava,“ hovorí učiteľ z Prahy.

Pavel Bobek niekoľko rokov učil v britskej škole, kde sa naučil novej vzdelávacej metóde – responzívnej výuke. Tá zvonku vyzerá ako klasické staré frontálne vyučovanie: učiteľ stojí pred tabuľou a deti sedia v laviciach.

Bobek tvrdí, že v Británii sa školy odklonili od moderných spôsobov vyučovania a zábavných vzdelávacích experimentov. Zistili, že mnohé deti odchádzajú zo školy ako negramotné. „To, že ich zábavne učili, im nepomáhalo,“ hovorí Bobek.

Responzívne vyučovanie však nie je klasické memorovanie. Bobek nechce obhajovať starý prístup k vzdelávaniu, keď sa deti museli učiť vedomosti ako telefónny zoznam. „Ale odpoveď na to je v niektorých bodoch podobne extrémna. Napríklad keď povieme, že na obsahu vyučovania vôbec nezáleží a deti sa majú učiť kriticky myslieť. Dieťa najprv potrebuje mať vedomostnú bázu v téme, a potom na tom dokáže stavať,“ hovorí Bobek.

V rozhovore sa dočítate:

- prečo dbá na to, aby žiaci sedeli v lavici rovno,
- prečo žiakom pomáha, keď zborovo nahlas čítajú sloveso,
- prečo zábavné vyučovanie nepomáha deťom z menej vzdelaných rodín.

Už ubehol mesiac od prázdnin. Bolo treba v septembri dať deti do laty? Boli rozjašené? Už si zvykli na školu?

Prázdniny v našom československom priestore sú pomerne dlhé. Chápem, že nechceme deti zatvoriť v škole počas dvoch najteplejších mesiacov. Na druhej strane je to veľmi dlhý čas bez akéhokoľvek opakovania a po návrate do školy musíme kopec vecí reaktivovať.

Ako?

Postupne som počas septembra zisťoval, že veľa mojich žiakov stále kdesi v hlave nosí vedomosti z minulého roka. To je pre mňa skvelá správa. Ale musíme sa vracieť aj k otázkam správania. Ako sa správať tak, aby sme čas v triede strávili produktívne, aby nám to išlo a bavilo nás to? Sú to najmä deti, ktoré majú špeciálne potreby, pri ktorých treba veľa práce na to, aby sme sa vrátili k stavu v júni.

Ako ste deti reaktivovali? Aké techniky vám fungovali najefektívnejšie?

Najlepšie je nerobiť príliš veľa zmien. Nechať deti pracovať tak, ako sú zvyknuté. My dospelí máme pocit, že rutina a zabehané aktivity budú nuda. Máme tendenciu vyučovania ozvlášťovať, vždy priniesť niečo nové. Ja si myslím, že dobre nastavená rutina nám umožní občas priniesť nové aktivity a nechať ich vyniknúť. Ale určite by som nezačínal každý deň hodiny novým štýlom a aktivitou.

Prečo je pre deti rutina dobrá?

Umožní im skutočne sa sústrediť na vyučovanie. Predstavte si, že by ste sa každý deň prebudili v cudzom meste a nevedeli sa v ňom orientovať. Každú cestu by ste museli premýšľať nad tým, ako sa dostanete tam, kam chcete, ako si kúpite lístok na autobus či ako nájdete ten správny obchod. Ale keď žijete v zabehutej rutine, viete, že ráno cestou do práce môžete premýšľať nad niečím iným alebo stihnúť niečo vybaviť. Ak budeme v škole stále niečo meniť, deťom to rozptýli pozornosť. My chceme, aby sa zamerali na učenie a aby sme čas v triede strávili produktívne.

Na akú rutinu sú zvyknuté deti vo vašej triede?

Deti presne vedia, čo majú robiť pri príchode do školy. Svoj mobil dajú do krabice v triede, sme dohodnutí, že ak majú nejaké poznámky k domácim úlohám alebo si niečo zabudli, majú mi to prísť povedať pred vyučovaním. Na začiatku každej hodiny vytiahneme mazacie tabuľky. Deťom premietnem na tabuľu štyri malé úlohy na zopakovanie.

Ak preberáme vlastivedu, tak sa opýtam: Koľko má Česko krajov? Deti majú na tabuľku napísať číslo 14. Vedia, že takto sa začne hodina. Objavia sa tam otázky nielen z minulého týždňa, ale aj spreď polroka. Väčšinou to deti vedia, lebo sú to otázky o látke, ktorú dobre ovládajú. Vďaka tomu môžu začať hodinu úspešne.

Je to veľmi pokojný začiatok, netreba nič vysvetľovať, deti automaticky vytiahnu tabuľky. Pre deti, ktoré majú problémy so sústredením sa, je to ideálne. Vedia, čo majú robiť, nepotrebujú sa sústreďovať na nové pravidlá.

Ako ste museli pracovať na správaní detí?

Osviežiť sme si museli aj odchod z triedy – zasunúť všetky stoličky, v tichosti sa zoradiť k dverám. Zdá sa to ako banálna vec, ale práve tým sa v triedach stráca veľa času. Je to chaos a učitelia sú prirodzene na deti naštvaní. Zase vám to nejde?! To je rámus, stíšete sa! Je to únavné a deti tým strácajú časť prestávky.

Disciplína pri odchode nám veľmi uľahčí prácu. Ale zdá sa mi, že veľa dospelých si dnes myslí, že je to armádny dril. No v takejto pokojnej situácii máte priestor vidieť dobré veci, ktoré deti dokážu urobiť. Mám čas ich komentovať a oceniť pozitívnu vec u detí. V chaose sa to nedá.

Takže po skončení vyučovania sa deti musia zoradiť a ticho vyjsť. Naozaj to vyzerá ako armádny dril.

Keď si to s deťmi trénujeme, tak im dokonca aj stopujem čas. Deti to majú rady, súťažia samy so sebou, ako rýchlo to dokážu. Na začiatku roka s tým treba stráviť viac času, ale stojí to za

to. Keď to deti počas roka občas zabudnú, napríklad niekto nezasunie stoličku, stačí mi iba ukázať tým smerom a žiak tam hneď beží a pochopí to. Nehnevám sa naňho a ani on na mňa, pretože naňho nekričím.

Zvládajú to aj deti s problémami?

Tieto deti z toho čerpajú najviac. Hyperaktívne deti sú tie, ktoré sa najčastejšie dostanú do problémov v chaotických situáciách a dostanú sa do konfliktu so spolužiakmi. Tým, že odchod z triedy je pokojný, dávate im možnosť uspieť.

V triede mám dieťa, ktoré má problém so sociálnymi správaním k iným deťom. Predstava, že odchádzam na prestávku v bláznivom húfe detí, by pre to dieťa znamenalo, že sa každý deň dostane do konfliktu. Samozrejme, chcem, aby dieťa zvládlo žiť v normálnom svete. Ale neočakávam od neho, že to zvládne v tomto veku. Radšej mu dám pravidlá a návyky ako podpornú štruktúru.

V našich školách sa dlho učilo spoza katedry, frontálnou výukou, keď učiteľ vysvetľuje a deti počúvajú. V poslednom čase sa presadzuje zážitkové učenie, zapájanie detí do výuky aktívne. No a vy teraz hovoríte, že v Británii je už znova nový trend – návrat k frontálnemu vyučovaniu. O čo ide?

Nenazval by som to návratom k starému frontálnemu vyučovaniu, skôr sme prešli o jeden stupeň ďalej. Ale áno, vizuálne to tak vyzerá. Ja vo svojej triede stojím vpredu, deti sedia v laviciach v radoch. Predtým sa však učilo tak, že učiteľ vykladal učivo, deti si to mali zapísať a on ich z toho vyskúšal. Bola to jednostranná výmena informácií a potom skúška. Nebol priestor na podporu detí, aby to zvládli.

Pavel Bobek

Prečo vaše vyučovanie také nie je?

Pretože neustále dávam pozor, či ma deti stíhajú sledovať. Predstavte si, že idete cez les a za sebou máte skupinu detí. Pri klasickom frontálnom vyučovaní prejdete lesom a na konci zistíte, že z 30 detí máte 20 a desať sa stratilo. Je vám to jedno, dostali päťku. Ale pri tomto

systéme sa neustále pozeráte dozadu a sledujete, či máte všetky deti. Darí sa im? Pomáhate všetkým deťom v úspechu, a najmä tým, ktoré sú pozadu. Musíte mať dobrý prehľad o triede, poznať deti a ich štartovné pozície. Postupujete navyše po malých krokoch.

Čo to znamená?

Preberieme informáciu a overím si, či sú v pohode. Ak áno, ideme na ďalší krok. Nové učivo dávkuje po veľmi malých krokoch tak, aby to všetci zvládli. Najslabší žiaci majú šancu to zvládnuť, a keďže sú tie kroky malé, tí najzdatnejší žiaci sa ešte nestihnú nudiť. Takto zvládnete držať triedu pohromade a neroztvoriť príliš nožnice.

Ide o responzívnu výuku. O čom je?

Učím nemčinu a na konci hodiny chcem, aby deti dokázali povedať vetu: „Ja musím robiť toto, ale chcel by som robiť niečo iné.“ Skladá sa však z množstva malých ťažkých gramatických pravidiel. Viem, že už poznajú spojku ale. Úplne dobre však ešte neovládame správne tvary slovík. Najprv si precvičíme jedno, potom druhé.

Ako?

Napíšem na tabuľu všetky tvary slovesa, preberieme si to a potom deťom poviem, aby si to vysvetlili jeden druhému vo dvojiciach. Počúvam ich a sledujem, či tomu rozumejú. Ak áno, ideme ďalej. Potom sa ich opýtam: Ako ste to zvládli? Deti majú ukázať prst hore, dole alebo v strede. A tak ideme na druhé sloveso. Postupne by sme sa po krôčikoch na konci hodiny dostali k tomu, že každý žiak vie povedať túto vetu správne. Nestačí mi, keď sa opýtam jedného dieťaťa, či to vie povedať správne. Potrebujem to počuť od maximálneho počtu detí. Na to sú skvelé tie tabuľky.

Prečo?

Poviem im, aby na tabuľku napísali túto vetu, a sledujem, ako to píše. Tri, dva, jedna – zdvihnite tabuľky! Ak vidím, že to chápe väčšina triedy, ale pár žiakov nie, deti posuniem na ďalší krok a vrátim sa k tým jednotlivcom. Ak by to nechápalo viac ako 20 percent detí, vrátim sa k tomu všetci spoločne.

Zapamätajú si deti týmto spôsobom učivo aj na ďalší deň? Dokážu túto nemeckú vetu povedať správne aj o týždeň?

Krivka zabúdania je neúprosná. Ak sa niečo naučíme a potom sa k tomu už nevrátim, krivka zabúdania ide dole. Ale v momente, keď sa k informácii vrátim, posilním uloženie informácie v pamäti. Preto je dôležitý začiatok hodiny, keď si opakujeme predošlé učivo. Periodicky sa vraciame k rôznym úlohám.

Naproti tomu je konštruktivistická, bádateľská metóda vyučovania. Spočíva v tom, že deti sa samy dopracujú k učivu, napríklad cez projekt alebo experiment. Je responzívne vyučovanie opak?

Nepovedal by som, že je to opak. Responzívne môžete učiť aj pri bádateľskej technike. Aj keď viem, že pri nej je tendencia nechať žiakov úlohu nezvládnuť a povedať im, že je to úplne v poriadku. Áno, je normálne, ak dieťa zlyhá raz za čas. Na hodine často poviem, že to nevádi, veď preda nato sme v škole, kde to preberáme prvýkrát. Ale keď deti zlyhávajú

každý deň, upevnia si o sebe predstavu, že to nedokážu. Aj pri modernom vyučovaní sa často stáva, že učiteľ na začiatku hodiny povie: Dnes budeme preberať túto tému. Čo o nej viete?

Je to zlé?

Dáte tým priestor zažiť tým najšikovnejším deťom, ktoré majú šťastie, že sa o tom môžu baviť doma s rodičmi. Že chodia spolu na výlety, čítajú si. Ticho ostanú deti, ktoré šťastie na domáce zázemie nemajú. Tie zlyhajú ešte predtým, než ste začali učiť. Preto často deťom hneď na začiatok poviem, čo sa učíme a o čo ide. Napríklad sa učíme o demokracii – na začiatok si hneď poviem, čo to je a aké sú jej základné znaky. Viem, že je tam pár detí, ktoré by to vedeli opísať už na začiatku hodiny. Ale ďalšia časť to vôbec nevie a pripadá im to voči nim nefér. Chcem im najprv dať informácie a potom ich nechať s nimi pracovať.

Ako to vyzerá?

Jasné, že zo začiatku to bude iba klasické učenie, aby si deti osvojili informácie. Napríklad si poviem, že znakom demokracie sú slobodné voľby a ich definíciu. Potom deti vyzvem, aby to zopakovali vlastnými slovami. Viem, že to znie tak, že iba deťom podávam informáciu a nevymýšľam nič nové, záživné. Ale kým to deti nemajú v hlave, nemôžu s tým operovať, hrať sa, stavať na tom.

Keď to pochopia, môžeme sa porozprávať napríklad o Rusku. Voľby tam vyzerajú takto. Sú to slobodné voľby? Prečo nie? Občas mám pocit, že pri modernom vyučovaní je tendencia nechať deti tieto informácie najprv hádať. Lenže tým ich necháme premýšľať bez toho, aby na to mali informačný základ. A potom medzi nimi kolujú rôzne nezmysly.

Tak napríklad pri bádateľskom spôsobe by učiteľ rozdelil deti do skupín a zadal im projekt alebo hru, vďaka ktorej by samy mali dospieť k základom demokracie. Princípom je, že deti si to tak lepšie zapamätajú a ešte si aj precvičia tímovú prácu. Nie je to takto lepšie?

To je fajn. Ale takáto aktivita by mala prísť až vtedy, keď deti naozaj vedia, o čo ide. Keď podobnou aktivitou začnete učiť o úplne novej téme, roztvoria sa vám nožnice. V skupinách bude pár detí, ktoré toho od rodičov vedia veľa a budú dominovať. Na druhej strane budú deti, ktoré sa budú iba viesť popri nich, nebudú mať ako prispieť. Radšej im dám informácie a až potom ich s nimi nechám pracovať. Určite nezatracujem projekty alebo skupinovú prácu, ale najprv sa chcem uistiť, že máme základy. Tento prístup vyplýva z dvoch vecí.

Akých?

My dospelí veľa vecí už ovládame a berieme ich automaticky. Ale deti to ešte nevedia. Ako problém vidím aj to, že o školstve často hovoria ľudia, ktorí sú vzdelaní, sčítaní, majú vysokoškolské vzdelanie. Ak majú vlastné deti, tak si hovoria: veď deti toho toľko vedia, informácie len tak nasávajú!

Lenže to sme my, časť spoločnosti, ktorá mala prístup k lepšiemu vzdelaniu. Ale je tu veľa detí, ktoré také šťastie nemajú. Kým dieťa vzdelaných rodičov sa veľa vecí dozvie pri večeri, niektoré deti pri stole nejedia. Naopak, pozerali sa na telku, kým mama musela vybavovať rôzne veci a otec sedí vo väzení.

Prečo ste sa rozhodli takto učiť? Vnímate ako problém, že vo vzdelávaní sa dnes hovorí viac o zručnostiach detí než o vedomostiach?

Starý prístup k vzdelávaniu sa niesol v duchu – učíme deti vedomosti. Niekedy až absurdne. Deti sa učili skoro telefónny zoznam naspamäť a potom ho hneď zabudli. To nedáva zmysel, to nechceme. Ale odpoveď na to je v niektorých bodoch podobne extrémna. Napríklad keď povieme, že na obsahu vyučovania vôbec nezáleží a deti sa majú učiť kriticky myslieť. A že ak sa budeme učiť kriticky myslieť na občianskej výchove alebo matematike, je to jedno – stále je to kritické myslenie. Ale nie je pravda, že ide o všeobecnú vlastnosť a jeden človek dokáže kriticky premýšľať o všetkom.

Prečo?

Keď viem veľa o matematike – viem ľahko riešiť kvadratické rovnice, kriticky budem pristupovať k súvisiacim témam. Ale ak nič neviem o spoločnosti, nepomôže mi to. Samozrejme, kompetencie detí sú veľmi dôležité. Ale tieto kompetencie nie sú prenositeľné, v angličtine tomu hovoria „transferable“, z jednej domény na druhú. Dieťa najprv potrebuje mať vedomostnú bázu v téme a potom na tom dokáže stavať. Na základných školách je našou úlohou vytvoriť túto bázu. Ale, samozrejme, základná škola nie je len o tom, určite nie. Ale nezabúdajme na túto úlohu, nestavajme dom od strechy.

Zdá sa vám, že sa to deje?

Niekedy áno. Hovoríme, že znalosti sú úplne zbytočné, aj tak zastarajú. Všetko bude inak a žijeme v 21. storočí. Nie je to pravda.

Nie?

Je zaujímavé, že veci, ktoré nezostarli, sú tie, ktoré patria medzi najstaršie. Písmo? Je to starý vynález, ale nikdy ho neprestaneme používať. Ale moderné veci, ktoré by sme v moderných školách mali deti učiť, tu už o 10 rokov nemusia byť. Napríklad PowerPoint – o dva roky tu bude úplne iný program. Tieto vynálezy neprekonali test doby. Ale čítanie, písanie, počítanie, to sú vedomosti, ktoré tu budú stále. Jasné, nemá zmysel deti učiť básnický jazyk starých českých básnikov. Ale niekedy sa mi zdá, že to preháňame a hovoríme, že všetko staré je zlé.

Často sa argumentuje, že človek si dnes všetko vyhľadá na internete. Preto deti nemáme učiť toľko vedomostí, ktoré si ľahko môžu nájsť, ale, naopak, soft skills – vyhľadávať, vyhodnocovať, spájať si informácie a diskutovať o nich. Ale vy hovoríte, že dieťa nevie diskutovať o demokracii bez toho, aby si v hlave nieslo napríklad o tom, že znakom demokracie sú slobodné voľby.

Môže o tom diskutovať, ale bude to prázdna debata. Môže to sklízať do stavu, kde sa bude každý blábol považovať za názor. Napríklad veta, že holokaust neexistuje, nie je názor, ale blábol. Občas názor povyšujeme, je to trochu postmoderný spôsob uvažovania. Dostávame sa tým do nebezpečnej situácie, lebo spochybňujeme niektoré platné pravdy. Najmä v školách, kde deti ešte len začínajú spoznávať svet. Preto je najlepšie, ak deti najprv zistia, o čom je reč, a až potom si utvoria názor.

Teda hovoríte, že treba mať bázu vedomostí, ale učiť sa naspamäť telefónny zoznam je nezmysel. Viete povedať, kde je teda hranica medzi dôležitou a zbytočnou informáciou, ktorú má deťom škola odovzdať?

Nemali by sme opomenúť tie vedomosti, ktoré sú bránou k ďalšiemu pochopeniu. Napríklad v matematike je desiatková sústava alebo násobilka kľúčová pre ďalšie počítanie. Ale rímske číslice? Sú fajn, ale nie sú kľúčové. Jeden britský odborník na vzdelávanie rozlišuje medzi informáciami, ktoré sú „need to have“ a „neat to have“. Prvé sú také, ktoré potrebujeme mať, a druhé tie, ktoré je pekné, ak máme. Rímske číslice sú príklad toho druhého – ak ich človek pozná, je to znak určitej úrovne jeho vzdelania. Ale nie je to preňho brána k ďalšiemu učivu.

V češtine sú, bohužiaľ, aj gramatické pravidlá bránou k ďalšiemu pochopeniu. Napríklad výraz „ženy šly“ sa u nás píše s ypsilonom, po podstatnom mene ženského rodu. Pokiaľ neviem rozoznávať rody podstatných mien, túto vetu nedokážem napísať správne.

Žiadate od vašich žiakov, aby vedeli spamäti recitovať malú a veľkú násobilku?

Nerecituje to len tak z plezúru. Chceme, aby vedeli, o čo v násobilke ide. Aby si uvedomili, že päťkrát dva, to sú dve päťky. Nechceme, aby si ešte vo štvrtom ročníku na prstoch počítali základné počty, pretože im každý príklad bude hrozne dlho trvať.

Prečo?

Máme pracovnú pamäť a dlhodobú pamäť. Pracovná pamäť je ako úzke hrdlo – nie sme schopní venovať sa viacerým myšlienkovým procesom naraz. Keď dieťa v šiestom ročníku počíta príklad a musí si na prstoch počítať násobilku, nie je schopné vnímať ďalšie matematické operácie a zasekne sa na tom. Chceme sa tomu vyhnúť tým, že základné počty dostaneme do dlhodobej pamäti detí.

Rýchlo povieme: koľko je dva krát päť? Desat! Nemusia nad tým premýšľať. Keď potom majú hľadať spoločných menovateľov v zlomkoch, nemusia tým strácať čas. Ak majú sčítať $\frac{1}{3}$ a $\frac{1}{4}$ – hneď majú vidieť, že spoločný menovateľ je 12. Inak sa posúvajú pomaly, zažívajú neúspech a nadobudnú presvedčenie, že sú zlí v matematike. Niektoré veci je dobré vedieť spamäti a nie preto, aby sme deti buzerovali. Ale aby mohli v budúcnosti uspieť.

Bifľovanie sa dnes nepovažuje za dobrý či moderný spôsob učenia sa. Vy hovoríte, že bifľovanie má niekedy zmysel?

Je dobré, ak niektoré vedomosti máme v dlhodobej pamäti, aj keď ich tam nemusíme dostať nevyhnutne bifľovaním. Ale umožní nám to obísť to úzke hrdlo pracovnej pamäti. Najmä deti s problémami majú toto hrdlo ešte užšie. Pokiaľ majú deti, pre ktoré je učivo už aj tak ťažké, niektoré vedomosti pevne uložené v pamäti, pomôže im to. Keď potom operujú s novými informáciami, základ už vedia a nemusia nad ním premýšľať.

Napríklad?

My hneď vieme, čo má akú farbu. Pozriem sa na stenu a hneď viem, že je biela, nemusím nad tým rozmýšľať. S tou informáciou pracujem v ďalších zložitejších myšlienkových pochodoch. Ale človek nevie rozoznať farby od narodenia, geneticky, tiež sa to každý z nás musel naučiť. Nebifľovali sme sa to, ale rodičia sa nás ako malých aspoň tisíckrát spýtali: akú má toto farbu? Museli sme sa to naučiť a potom s tým automaticky operujeme. Podobne to funguje napríklad pri šoférovaní – skúsený šofér pri tom môže viesť filozofický rozhovor so spolujazdcom, pretože nemusí rozmýšľať, ktorou páčkou zapne smerovku.

Hovoríte, že nemusí ísť nevyhnutne o biffovanie?

Nie. Ja svojim žiakom, najmä tým starším, hovorím – naučíme sa tu tieto slovesá a potom sa ich nemusíte učiť doma! Naučíte sa to so spolužiakmi a budete to vedieť! Viem ich namotivovať tak, že z toho majú radosť. Včera sme sa učili členy v nemčine a spýtal som sa, aký člen má slovo Spitzer (strúhadlo). Všetci správne napísali na tabuľku „der“. Spýtal som sa najslabšieho žiaka, ako znie to pravidlo, a povedal mi, že podstatné mená s koncovkou -er sú zvyčajne mužského rodu.

Na túto vedomosť môžeme nadviazať učením sa štvrtého pádu, ktorý je v mužskom rode nepravidelný. Čiže áno, deti si môžu vyhľadať, že slovo Spitzer má člen der. Lenže ony s touto informáciou potrebujú myslieť.

Takže niektoré veci treba vedieť ešte predtým, než si idem niečo vyhľadať na internet.

Áno. Teraz sa po prvýkrát učíme vo štvrtom ročníku o českých krajoch. Keby som dal na začiatok úlohu, aby každý žiak urobil o téme prezentáciu, výsledkom by bolo, že by sme mali zopár super prezentácií, ale aj veľa chybných. Našli by celkom obskúrne informácie, ktoré by prezentovali celej triede. To nechcem. Chcem, aby vedeli základy a na nich stavali. Napríklad si na internete lepšie vyhodnotili, aký zdroj je relevantný. Môžu si všimnúť, že táto webstránka je zvláštna, lebo sa tam píše niečo, čo nie je pravda.

Spomenuli ste, že kritické myslenie nie je vlastnosť, ktorá sa dá uplatniť na všetky oblasti. Ak som dobrý v matematike, neznamená to, že dokážem kriticky myslieť aj v otázkach politiky. Prečo?

Priznám sa vám, neviem nič o kvantovej fyzike. Ak by som mal za úlohu urobiť prezentáciu o konkrétnej téme z kvantovej fyziky, asi by som napísal veľa irelevantných informácií, mylných alebo mnou zle pochopených. Ale ak mám urobiť úlohu o českých krajoch, celkom to poznám a bude to pre mňa ľahšie. Ale pri kvantovej fyzike mi nepomôže ani celý internet, pretože nemám základy na to, aby som informácie dobre vytriedil.

Takže potom to na vašich hodinách môže vyzerat' tak, že si deti zborovo recitujú abecedu alebo násobilku.

Nedávno som bol po dlhšej dobe v kostole, aj keď nie som veriaci. Uvedomil si, akú silu má to, keď ľudia v miestnosti niečo hovoria spoločne.

Ale aký to má význam v triede?

V texte sme natrafili na nové slovo karikatúra. Kopa štvrtákov to slovo nepozná, pre mnohých je ťažké vôbec to vysloviť. Je zaujímavé, že keď to hovoríme všetci naraz zborovo, deti sa menej boja skúšať si výslovnosť a hoci sa aj prvých päťkrát pomýliť. Zborové rozprávanie dá deťom istotu.

Takže ak by malo dieťa ako jediné povedať slovo karikatúra, mohlo by sa báť, keďže mu to nejde. Zborové recitovanie mu v tom pomôže?

Áno, je to ochrana masou. Keď máme ťažké slovo v nemčine, napríklad „möchte“, môžem vyvolať Vaška, aby to povedal. Ale zahanbí sa, nebude sa mu chcieť, nebude to vedieť. Ale keď to povieme všetci, každý mal šancu bez obáv si to vyskúšať. Navyše to má pre deti akýsi stmelujúci efekt. Keď sa niečo naučíme a potom si to spolu povieme, pomáha to v prechode

do dlhodobej pamäte. Áno, môže to znieť sektársky. Ale v triede to tak naozaj nie je. Deti to majú veľmi rady.

Naozaj?

Áno, dokonca aj starší ôsmaci či deviataci, ktorých učím nemčinu. Hovorím im: V kostole máte otčenáš a tu máme časovanie! A ideme na to, preberáme nové sloveso a všetci žiaci hovoria všetky jeho tvary.

Nie je také vyučovanie pre deti nudné?

Neprezentujem školu tak, že je to nutne vždy zábava. Máme dve základné pravidlá: pracujeme na maximum a správame sa slušne k ostatným. V rámci toho prvého pravidla je, že občas pracujeme na niečom, čo sa nám teraz nezdá ako zábavné alebo ľahké. Ale je to v pohode – na to je škola, tu sa učíme nové veci. Niektoré veci sú človeku prirodzené – chodiť alebo jesť. Ale v škole sa učíme veci, ktoré nevieme od narodenia. Nie je predsa prirodzené, že vieme počítať kvadratické rovnice. Preto sa to musíme učiť a niekedy je to drina.

Ale ako žiakov motivujete?

Hovorím im, že keď zamakáme, tak nám to potom pôjde lepšie. Hlavným motorom, ktorý nás poháňa, je úspech. Platí to aj u detí. Keď im niečo pôjde dobre, bude ich to baviť. Preto sa snažím, aby deti mohli v učive uspieť. Zábava nutne neprichádza na začiatku, nesnažím sa im odovzdať časovanie ako najzábavnejšiu aktivitu na svete. Ale poviem im: „Nebudem vám klamať, je to ťažká vec. Ale keď všetci budeme ťahať za jeden povraz, zvládneme to. Ja vám v tom pomôžem, ale aj vy musíte zamakať a snažiť sa. Zvládneme to, ideme na to.“

A potom celé vyučovanie sprevádzam pozitívne, každý krok oceňujem. „Skvelé, tak už sme sa toto naučili! Poďme ďalej, ide nám to super!“ Motiváciou sú tieto drobné úspechy.

Chodia k vám deti s radosťou do školy? Ďalším argumentom inovatívneho učenia je, že kým sa deti v prvom ročníku tešia do školy, po pár dňoch v nich úplne zabijeme radosť z učenia sa. Majú vaši žiaci takúto radosť z objavovania nových vecí? Alebo to nie je dôležité?

Určite to je dôležité, chcem, aby mali školu rady. Ale nebudem si klamať, že všetko budú vždy milovať. Tak to jednoducho nie je, a ak sa o to ako učitelia budeme snažiť každú minútu, smerujeme k vyhoreniu.

Ako to myslíte, že nie sú niektoré veci prirodzené?

Rozlišujeme dva typy zručností – prirodzené, ktoré človek evolúciou nadobudol geneticky. Vieme liezť na stromy, chodiť, prežúvať, je to náš hardvér. Ale ak by sme si ľudské dejiny predstavili ako jednu hodinu, tak iba jednu minútu z nej dokáže človek čítať a písať. To je softvér, ktorý musíme do seba nahráť. A je to ťažké, netreba si klamať, že s tým deti budú bojovať. Preto je dobré nastaviť do nich kultúru v zmysle: „Je to niekedy ťažké, ale ty to nevzdáš.“ Zároveň dať najavo, kde nájdú podporu: „Keď ti niečo nejde, som tu pre teba ja aj tvoji spolužiaci.“ Práve vďaka tomu sa vytvára vzťah žiakov a učiteľa.

Ako to myslíte?

Niekedy pozorujem, že učitelia si so žiakmi vytvárajú vzťah tak, že sa k nim správajú ako takí kumpáni. Deti hovoria v triede neslušne, ale učiteľ im nič nepovie, pretože je cool. Akoby sa učiteľ deťom snažil nadbiehať. Ale deti vedia oceniť, ak im učiteľ naozaj pomôže pri učení. Práve responzívna výuka umožňuje nadviazať vzťahy so žiakmi, pretože učiteľ je ten, kto im pomáha zlepšovať sa.

Darí sa to aj vám?

Viem, že veľa detí sa určite neteší do školy každý deň. Samozrejme, že všetky deti boli nadšené, že sme mali v stredu v Česku štátny sviatok a mali voľno. To je normálne. V triede však mám deti, ktorým sa nedarilo, bojovali so školou, nechceli tam chodiť a zdalo sa im, že im nič nejde. Títo rodičia mi v priebehu minulého roka, keď som triedu prevzal, začali hovoriť, že sa stal zázrak. Deti doma hovoria, že toto a toto vedia a veria si. Jasné, učivo neovláda sto percent detí, niektoré sú pozadu, lebo majú problémy v učení. Ale pre mňa je dôležité, že si veria a majú pocit, že sú schopné učivo zvládnuť.

Na responzívnu výuku ste natrafili v Británii, keď ste učili prvostupniarov na základnej škole. Prečo s týmto modelom vôbec Briti začali?

V Británii je silný vzdelávací výskum, krajina je navyše veľmi orientovaná na zber dát. Niekedy to môže byť negatívne, ale má to aj prínos – na základe dát zisťujú, aké vzdelávanie je efektívne. Niektoré deti odídu do školy na takejto úrovni, iné na nižšej. Iné deti urobili väčší pokrok oproti doterajším vedomostiam než tie iné. Čo robia učitelia s lepšími výsledkami inak?

Odpoveďou na to je práve toto vyučovanie?

Aj v Británii boli moderné zábavné spôsoby vyučovania, ale časom sa začali spochybňovať – hovorili to učitelia z praxe, pribúdali aj výskumy. Základná výčitka bola, že v Británii je veľký počet detí, ktoré odídu zo školy negramotné. To, že ich zábavne učili, im nepomáhalo. Preto sa sformovala responzívna výuka. Británia má už stúpajúce výsledky v meraniach PISA. To je napríklad aj problém Fínska.

Aký?

Pred asi pätnástimi rokmi dosiahli Fíni veľmi vysoké výsledky. Všetci tam začali jazdiť a sledovať, čo robia dobre. Objavili tam progresívnu vyučovanie – deti pracujú v skupinách, vyučovanie je decentralizované, každý robí na niečom inom. No zabudlo sa, že tieto dobré výsledky dosiahli vďaka tomu, ako sa učili desať rokov predtým. Vtedy učili práve podobne, ako je responzívne vyučovanie. V posledných rokoch Fínsko v PISA klesá. Napriek tomu majú mnoho vecí nastavených dobre, napríklad podporu pre učiteľov alebo deti so špeciálnymi potrebami.

Takže aj v Británii pozorovali, že responzívne vyučovanie pomáha práve slabším deťom alebo deťom migrantov, ktorí majú angličtinu ako druhý jazyk. Alebo takým, ktoré doma nemajú vzdelanostné zázemie.

Áno, a preto im treba dať zázemie v škole. Nejde o to, aby bola škola väzením. Myslím si, že aj moje hodiny sú zábavné. Akurát nepoužívam bábky a netvárim sa, že je všetko tralala. Zábavou je ten pocit spokojnosti, že pracujeme a ide nám to a máme kolektívny zážitok úspechu. To je, mimochodom, ďalší aspekt, ktorý v modernej výuke zapadá, a to je kolektívita.

Prečo?

Veľa vecí je individualizovaných. Veľa sa hovorí, že každé dieťa je iné. Ale nie je to pravda. Dlhú dobu sa šíril mýtus o vzdelávacích štýloch, že existuje auditívny alebo vizuálny. Niekoľko výskumov už dokázalo, že to nie je empiricky podložené. Viem, že je to myslené dobre, ak sa hlása, že každé dieťa je iné. Ale v realite sú si veľmi podobné. Navyše potom dochádza k tomu, že sa nám vytráca spolupatričnosť v triede. V tejto dnešnej polarizovanej dobe to naozaj nepotrebujeme. Akoby sme zabudli, čo nás spája, a veľmi by nám to prospelo aj v triede.

Videli ste to aj v Británii?

Áno, tam sa mi veľmi páčilo, aké rozmanité boli triedy. Jedno dieťa z Anglicka, ďalšie s rodičmi z Afriky, Ázie či východnej Európy. Naozaj z každého kúta sveta. Ale vôbec sme nekládli dôraz na to, že každý je iný. Jasné, preberali sme naše osobné dedičstvo predkov. Ale venovali sme sa predovšetkým tomu, čo nás spája. Všetci sa učíme, chodíme do tejto školy, bývame v Londýne, spolu pracujeme na zlepšení. To je nálada, ktorá nám všetkým pomáha sa učiť.

Ako ide responzívna výuka dokopy s disciplínou? Na začiatku rozhovoru ste spomenuli, aké dôležité je správanie, ktoré môže pôsobiť ako armádny drill.

Predstavte si triedu, kde sa snažíte vysvetliť nové učivo. Tretina triedy vás počúva, tretina leží na lavici a pozerá von oknom, ďalšia tretina je na mobile. Vaša práca je nanič. Najmä ak tie dve tretiny detí, ktoré vás nepočúvajú, sú práve tie, ktoré to potrebujú najviac. Preto sa najprv musíme naučiť, ako fungujeme v triede.

A ako?

Máme pravidlo – akronym SPONS. Päť vecí, ktoré treba robiť, aby sa nám dobre učilo. Prvá vec – sedíme rovno. Viem, že to znie hrozne. (Smiech.)

Je to trochu ako zo starého filmu.

Ale ak máte deti rozvalené na lavici, je pre nich ťažšie vás vnímať. P – navzájom sa počúvame. O – odpovedáme na otázky alebo ich kladieme. N – nerušíme sa. S – sledujeme toho, kto rozpráva. Nedávam deťom poznámky, ak to nerobia. Ale stačí deťom povedať: „check your SPONS“ a ony automaticky vedia, na čom sme sa dohodli. Nie je to iba o výkone, ale aj o slušnom správaní.

Ako?

Učí nás to, že keď rozpráva Vašek, tak nechcem, aby vedľa neho hovorila Anička. Všetci oči na Vaška, pretože rozpráva. Učíme sa rešpektu a aj soft skills. Keď prídu deti na pohovor a nebudú mať rešpekt ani len si správne sadnúť, nemusí to dobre dopadnúť.

V angličtine tomu hovoria „behaviour for learning“ – správanie pre lepšie učenie sa. To bol ich prvý poznatok, že v problémových školách nedokážete učiť, pokiaľ sa deti nesprávajú slušne. Mali niekoľko zlých skúseností s disciplínou v školách a začali na tom pracovať.

Uvedomili si takisto, že je to úplná strata času a aj peňazí daňových poplatníkov. To ma vždy prekvapuje – v našej spoločnosti už skoro všetko meriame cez peniaze. Ale napriek tomu sú

tu mnohé školy, kde sa vyhadzujú peniaze, pretože v nich nie je nastavené prostredie na učenie.

Pamätám si, že ako deti sme sa v škole cez prestávky prechádzali do kruhu, asi aby sme nebehali po chodbe a nevyrušovali. Je toto dobrá disciplína?

Nie, to je extrém. (Smiech.) Na prestávky máme pár pravidiel. Cez veľkú prestávku chodíme von, aby sa deti vybehali. A pomáha to – ak veľmi prší a musíme ostať vnútri, naozaj spoznáte ten rozdiel v správaní sa. Máme v triede spoločenské hry, ktoré môžu hrať, v kúte majú švihadlo. Máme pravidlo, že nikto nemôže behať, pretože keby začal jeden, chceli by to robiť všetci. A mohlo by to dopadnúť aj tak, že na niekoho spadne knižnica.

Argument z moderného vyučovania je, že ak učiteľ nechce, aby mu deti ležali na lavici, musí ich zaujať. A nie prinútiť ich pravidlom sedieť rovno. Čo vy na to?

To je pasca, ktorá vedie k vyhoreniu. Je to nereálne. Nedokážeme deti zabávať nonstop. Môžeme sa snažiť, aby deťom išlo učenie ľahšie, ale nie je všetko vždy zábava. Keby ste sa ako dospelá išla učiť nemčinu, nečakáte, že to bude iba zábava. Ak majú učelia na seba takéto nároky, je to samo voči nim nefér. Takisto je nefér od rodičov, ak majú takéto očakávania. Učenie nie je vždy zábava a deti to chápu, viete im to takto zarámčovať.

Zažívajú učelia aktuálne veľký tlak na to, aby boli zábavní, inovatívni a moderní? Už viackrát ste spomenuli, že to vedie k vyhoreniu.

Myslím, že to závisí od človeka. Veľa učiteľov na seba kladie vysoké nároky. Je to pasca, do ktorej sa môžu učelia sami vmanévrať. Nadobudnú presvedčenie, že ak žiak povie, že ho to nebaví, tak je to jeho chyba. Moja kolegyňa si spočítala, že pri plnom úväzku jej príprava na jednu hodinu trvá asi dvadsať minút, vrátane opravy žiackych prác. Ako môžeme robiť zábavné všetky hodiny, ak ich máme 22 týždenne?

Neviem si predstaviť, že by som mal na každú hodinu pripravovať milión nezmyselných kartičiek a zalaminovať ich. Nerobím to, snažím sa učiť s minimom pomôcok. Snažím sa tráviť čas produktívne a pre mňa je čas strávený pri laminovačke stratený. Radšej to využijem na prípravu osnov, ako rozdelím a nadávkujem učivo tak, aby to čo najľahšie deti pochopili. Ale či budem mať pritom zalaminované ružové papieriky, alebo kus papiera, na ktoré si dieťa samo píše – je to úplne jedno.